

Шляхі рэалізацыі магэлі фарміравання музычна-эстэтычнай культуры дзяцей старшага дашкольнага ўзросту сродкамі фальклору

АНЦЫПІРОВІЧ Вольга Мікалаеўна – старшы выкладчык кафедры метады дашкольнай адукацыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Мясціма Тапі

Артыкул прысвечаны праблеме далучэння дзяцей старшага дашкольнага ўзросту да музычнага фальклору, якая разглядаецца ў кантэксце фарміравання кампанентаў музычна-эстэтычнай культуры асобы.

Уводзіны

Увага да пытанняў фарміравання музычна-эстэтычнай культуры асобы ўжо на першых этапах авалодвання ёю культурай грамадства, неад'емнай часткай якой з'яўляецца музычная фальклорная спадчына, абумоўлена актуальнасцю сучасных праблем, якія датычацца фарміравання розных аспектаў культуры асобы, далучэння чалавека да нацыянальнай культуры і выпрацоўцы метадычных падыходаў да арганізацыі гэтай працы ва ўстановах адукацыі.

Асноўная частка

Задача фарміравання музычна-эстэтычнай культуры дашкольніка, якая з'яўляецца інтэграванай якасцю і трактуецца як мера засваення асобай музычнай культуры грамадства ва ўсёй яе разнастайнасці, можа вырашацца праз фарміраванне асобных яе кампанентаў, якія даследчыкамі музычнай і музычна-эстэтычнай куль-

туры асобы звязваюцца з такімі феноменамі, як музыкальнасць, музычна-эстэтычная свядомасць, музычная дзейнасць.

На наш погляд, сукупнасць здольнасцей, праяў музычна-эстэтычнай свядомасці, навыкаў музычнай дзейнасці з улікам іх узаемасувязі і асаблівасцей развіцця і фарміравання ў старшым дашкольным узросце дазваляе выдзеліць наступныя кампаненты музычна-эстэтычнай культуры дзіцяці:

- дзейнасны (інтарэс да розных відаў музычнай дзейнасці, паспяховасць у ёй);
- эмацыянальны (эмацыянальная спагадлівасць на музыку, інтарэс да музычных узораў);
- слыхавы (музычна-рытмічнае пачуццё і мелодычны слых);
- кагнітыўны (рэпрадуктыўнае і прадуктыўнае музычнае мысленне);
- інфармацыйны (веды аб музычных і пазамузычных з'явах);
- ацэначны (музычныя перавагі).

Працэс фарміравання музычна-эстэтычнай культуры старшых да-

школьнікаў сродкамі фальклору, па сутнасці, уяўляе сабой працэс распрадмечвання ўзораў музычнага фальклору ў адпаведнай дзейнасці, які

ажыццяўляецца праз арганізаванае дарослым узаемадзеянне. Наглядна дадзены працэс адлюстраваны ў мадэлі на схеме.

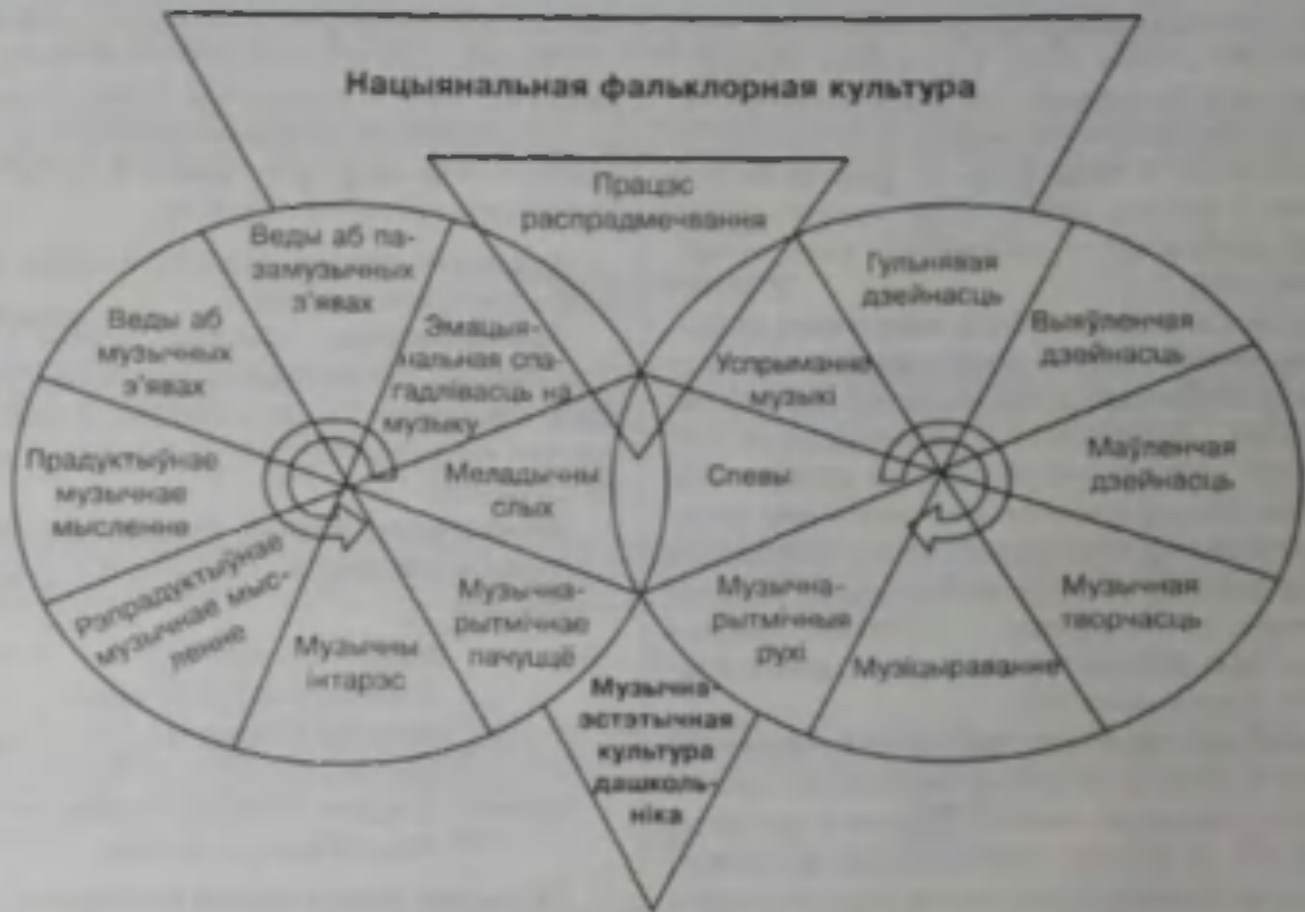

Схема. Канцэптуальная мадэль працэсу фарміравання музычна-эстэтычнай культуры старэйшага дашкольніка сродкамі нацыянальнага музычнага фальклору

Віды дзіцячай дзейнасці, якія выкарыстоўваюцца ў фарміраванні музычна-эстэтычнай культуры старэйшага дашкольнікаў, адзначаны ў сектарах правага эліпса, а якасці музычна-эстэтычнай свядомасці і музычна-эстэтычнасці (праявы эмацыянальнага, слыхавага, кагнітыўнага і інфармацыйнага кампанентаў музычна-эстэтычнай культуры) — у сектарах левага. Умоўны ўзаемны рух двух эліпсаў (адзначаны стрэлкамі) дэталюе атрымліваць розныя камбінацыі пры іх скржаванні, што адпавядае накіраванасці заданняў па распрадмечванні музычных фальклорных узораў. Пры гэтым узоры нацыянальнай фальклорнай культуры, праламляючыся праз індывідуальную свядомасць, здольнасці і дзейнасць падчас выканання заданняў, камбінацыю і паслядоўнасць якіх вылучае педагог, пераходзяць у асабістую спадчыну асобы дашкольніка, утвараючы яго музычна-эстэтычную культуру.

Пры рэалізацыі мадэлі фарміравання музычна-эстэтычнай культуры дашкольнікаў сродкамі беларускага фальклору метаабоўгодна абаліраецца на наступныя прынцыпы:

1. Прынцып *тэматызму*. Спецыфіка фальклору, значную частку якога складае каляндарна-

абрадавы фальклор, патрабуе дакладнага суаднясення твора, які разглядаецца, з тым ці іншым сезонам. Таму ўвесь прапанаваны для вывучэння фальклорны матэрыял неабходна аб'яднаць у пэўныя тэмы і ў межах іх паслядоўна вырашаць як агульныя задачы музычнага развіцця дзіцяці, фарміравання кампанентаў яго музычнай культуры, так і спецыфічныя для кожнай тэмы. Гэта могуць быць наступныя тэмы: «Уводзіны ў фальклор», «Кірмаш», «Калыханкі», «Зімовы фальклор», «Заняткі нашых продкаў», «Беларускія музычныя інструменты», «Веснавы фальклор», у кожную з якіх уваходзіць 4—6 заняткаў, аб'яднаных пэўнымі сюжэтамі і гульнявымі сітуацыямі [1].

2. Прынцып *сістэматычнасці і паслядоўнасці* ў вывучэнні музычнага фальклору. Логіка навучання і развіцця патрабуе ўскладнення з'яў, якія вывучаюцца, замацавання і супрацьпастаўлення вядомага з новым матэрыялам. Таму ў межах прапанаваных тэм па магчымасці ажыццяўляецца паступовае ўскладненне музычнага матэрыялу ў ладавых адносінах, выканальніцкіх і творчых заданняў, пашырэнне ведаў аб жанры і музычных інструментах, замацаванне атрыманых уяўленняў.

3. Прынцып *сінкратычнасці музычнага матэрыялу і відаў дзіцячай дзейнасці*. Сінкратычнасць (элітнасць элементаў) з'яўляецца характарнай рысай фальклору, у той жа час светаўспрымання дашкольніка таксама сінкратычнае, таму у працесе засваення музычнага фальклору ўсе віды дзіцячай музычнай дзейнасці — успрымання, спевы, рухі, музэцыраванне і творчасць — выступаюць у адзінстве і могуць дапаўняцца іншымі відамі дзіцячай дзейнасці — маўленчай, выяўленчай, гульнявой і інш.

4. Прынцып *развіццёвага навучання* прадугледжвае павелічэнне аб'ёмаў музычнага рэпертуару з мэтай дэманстрацыі як мага большага кола музычных і пазамузычных нацыянальных з'яў, паскоранае вывучэнне музычнага рэпертуару, калі частка ўзораў разлічана на частковае выкананне, «зскізнае» развучванне; *інтэлектуалізацыю музычных заняткаў*, якая адбываецца за кошт параўнання кантрастных і малакантрастных узораў, розных варыянтаў выканання твораў, абгаворвання іх жанравых рыс.

5. Прынцып *творчага засваення музычнай мовы* цесна звязаны са *стымуляваннем актыўнасці і творчасці*, паколькі падчас уласнага эксперыменту дзіцяці на аснове прапанаванага фальклорнага ўзору адбываецца засваенне нормаў нацыянальнай музычнай мовы і актыўнае фарміраванне ўсіх кампанентаў музычна-эстэтычнай культуры дашкольніка, а такія рысы фальклорнага мастацтва, як варыянтнасць і варыянтнасць, дазваляюць выкарыстоўваць дзіцячую музычную творчасць надзвычай плённа.

У якасці ілюстрацыі шляхоў рэалізацыі прапанаванай мадэлі і прынцыпаў прывядзем метадычную распрацоўку серыі заняткаў па тэме «Заняткі нашых продкаў». Намі дадзены пералік неабходнага абсталявання, музычнага і літаратурнага матэрыялу, прыведзена яго размеркаванне па занятках тэмы з указаннем відаў дзіцячай музычнай дзейнасці і задач выкарыстання ўзораў, прадстаўлены сюжэтная лінія арганізацыі заняткаў і магчымыя гульнявыя сітуацыі.

Дзеючыя асобы: Пастух, Каваль, Млынар, Дзяўчына Сіўка-варонка

Абсталяванне: прылады працы і малюнкi (два таўкача, млын, прылады каваля); прызавыя фішкі ў выглядзе манет («шастакі»); шумавыя музычныя інструменты; карткі з выявамі музычных інструментаў.

Літаратурны фальклорны матэрыял

Казка «Два камяні».

Лічылка:

Круціцеся, жорны,
З'едзен хлеб наш чорны;
Крысін і Марысін,
Грунін і Анісін,
З'едзен і Пятроў хлябок.
Намалі для іх, дзядок.

Музычны фальклорны матэрыял

Аўтэнтчны аўдыязаліс: танец «Шастак» [2, № 72].

Аўдыязаліс апрацоўкі: інструментальны найгрыш на дудцы «Пастушок» [3].

Натаваныя творы: апрацоўкі танцаў «Шастак» [3, с. 263], «Таўкачыкі» [4, с. 258].

№ 1

Сіўка-варонка

Умерана

Сіў - ка - ва - рон - ка, да - лі, гой - да!

— Сіўка-варонка,	— Нашто тая траўка?
Далі, гойда!*	— Кароў карміці.
— Куды ляцела?	— Нашто кароўкі?
— К кавалю на двор.	— Млечка даці.
— Нашто табе каваль?	— А нашто млечка?
— Косы кавалі.	— Сырцы ляпіці.
— Нашто табе косы?	— А нашто сырцы?
— Траўку касці.	— Пастухоў карміці.

* Рэфрэн паўтараецца пасля кожнага радка.

№ 2

Рухава Каваль

№ 3

Умерана Я табун сцерагу

Я та - бун сце - ра - гу, а ўсе лю - дзі
спяць, а - дзін на ра - се аб - ма -
крэу, а - ка - леу, пе - ра - мэрз, а - ду -
беў Ой!

Я табун сцерагу, а ўсе людзі спяць,
Я адзін на расе абмакрэў, акалеў,
Перамёрз, адубеў. Ой!

Вы, кароўкі старыя, вы, цяляткі малыя,
Вы хадзіце па траве: не мычыце, не бадайце
Ды ў шкоду не ўпадайце. Ой!

Эх, вы, коні мае, коні быстрыя,
Вы хадзіце па траве: не іржыце, не брыкайце
Ды ў шкоду не ўпадайце. Ой!

№ 4

Воўк і авечкі

Пасу, па-су а - ве - чач - кі не - да - леч - ка ад ро - чач - кі. Я па - су а - ве - чкі
ка - ля са - май рэч - кі. Воўк за га - ро - ю, шэ - ры за кру - то - ю. Ваў - ка не ба -
ю - ся, кі - ем ба - ра - шося, ка - ча - рэж - каі л - дэб'ю - ся, пайду бу - ду спаць.

№ 5

Шэстах

Умерана

Шэсць дзеи ма - ла - ці - ла, шэс - так та - ру - бі - ла
Са - ма са - бе дзе - ва - ва - ла, што так ма - ла та - ру - бі - ла

№ 6

Жива

Гэй, гэі, таў - ка - чы - кі! Гэй, гэі ду - бо - вы - я!
Гэй, гэі ду - бо - вы - я, на ра - бо - ту га - то - вы - я!

№ 7

— Коў-коў, кавалёк,
Падкуй сапажок.
— Я не буду кавець!
Мае рукі баляць.

№ 8

Млынок

Табліца

Планаванне тэмы «Заняткі нашых продкаў»

№ п/п	Від дзіцячай дзейнасці	Фальклорны матэрыял	Задчы выкарыстання фальклорнага матэрыялу
1	Успрыманне і падпяванне	Забаўлянка «Сіўка-варонка»	Замцаванне ўвўленняў аб жанры забаўлянікі, яе музычнай форме, фарміраванне навыкаў чыстага інтанавання чыстай кварты пры падпяванні рэферысу
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Каваль»	Фарміраванне ўманняў рухацца ў адпаведнасці з выяўленчымі рысамі музыкі, магчыма вывучэнне танцавальнага кроку па-дэ-баск

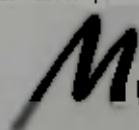
1	2	3	4
	Успрыманне	Песня «Я табун сцярагу»	Развіццё эмацыянальнай спягадлівасці, уменняў інтэрпрэтаваць музычны вобраз з дапамогай колеравых асацыяцый
	Рухомая гульня	Гульня «Воўк і авечкі»	Развіццё ладавага пачуцця
2	Спеваы, тэкставая імправізацыя	Збаўлянка «Сіўка-варонка»	Замцаванне тэксту, развіццё прадуктыўнага мыслення
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Каваль»	Фарміраванне навыкаў выразных і дакладных рухаў; замцаванне танцавальнага кроку па-дз-баск (калі ён выкарыстоўваецца ў танцы)
	Успрыманне і музычна-рытмічныя рухі	Танец «Шастак» (аўтантычны). Выявы інструментаў	Знаёмства з мелодыяй традыцыйнага танца, фарміраванне ўмення рухацца ў адпаведнасці са зменай тэмпу; замцаванне ведаў аб гучанні і знешнім выглядзе музычных інструментаў, развіццё тэмбравага слыху
	Успрыманне і імітацыйныя рухі	Танец «Таўкачыкі» (з тэкстам)	Знаёмства з традыцыйным танцам і прыладамі працы (таўкачыкамі); развіццё музычна-рытмічнага пачуцця
3	Спеваы і музыцыраванне	Збаўлянка «Сіўка-варонка»	Фарміраванне навыкаў выканання чыстай кварты на ксілафоне і голасам
	Вакальная імправізацыя	Тэкст збаўлянкі «Коў-коў, кавалёк»	Развіццё прадуктыўнага музычнага мыслення; фарміраванне ўяўленняў аб ладзе і яго ролі ў стварэнні музычнага вобраза; развіццё ладавага пачуцця
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Каваль»	Замцаванне ўменняў выразна адлюстроўваць рухавы вобраз
	Танцавальная імправізацыя	Танец «Таўкачыкі» (апрацоўка для баяна)	Развіццё музычна-рытмічнага пачуцця, уменняў выкарыстоўваць знаёмыя танцавальныя і імітацыйныя рухі ва ўласных імправізацыях
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Млынок», лічылка	Фарміраванне ўменняў выразна адлюстроўваць рухавы вобраз
4	Успрыманне	Найгрыш «Пастушок», песня «Я табун сцярагу»	Развіццё навыкаў параўнання малакантрастных твораў, эмацыянальнай спягадлівасці, тэмбравага слыху
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Таўкачыкі» (варыянт рухаў)	Замцаванне вядомых танцавальных рухаў; развіццё дакладнасці рухаву, увагі
	Музыцыраванне	Танец «Шастак» (для баяна)	Фарміраванне навыкаў ігры на шумавых музычных інструментах
	Музычна-рытмічныя рухі	Танец «Млынок»	Замцаванне рухаў да танца
5	Спеваы, музычна-рытмічныя рухі, музыцыраванне	Увесь вывучаны на гэтым матэрыял	Замцаванне ведаў аб традыцыйных прафесійных занятках, танцавальныя рухі, музычныя інструменты

Магчымая сюжэтная лінія і гульнівыя сітуацыі

Заняткі 1 пачынаюцца з сустрэчы з персанажам – Сіўкай-варонкай. Дарослы вядомы разам з ёю збаўлянку, пасля чаго задае дзецям пытанні аб жыцці твора, прапануе прыгадваць вядомую ім збаўлянку з падобным спосабам выкладання тэксту (напрыклад, «шоў казёл мастом» з тэмы «Кірмаш»), якую пры жадаанні можна таксама прапаяваць. Пры паўторных спосах дзецям прапануецца падзяваць рафран збаўлянкі.

Нарэшце ўсё ўдавоўнікі разам з Сіўкай-варонкай п'яняюцца ў Клявалю, які распавядае ім

аб свайой працы і прыладах да яе, пасля чаго пучыць дзяцей свайму танцу і таму, як куюць касу, якая патрабуецца па тэксту збаўлянкі. Танец выконваецца ў парах наступным чынам. Танцоры размяшчаюцца насупраць адзін аднаго, стоячы на левай назе, а правую выстаўляюць уперад з сагнутым каленем на паўпальцы, на калене далонню ўверх ляжыць правая рука, а левая сціснута ў кулак. На працягу першых чатырох тактаў левая рука танцораў з размаху апускаецца на далонь правай, нібы молат на кавадла (пыхадана адстукваць рытмічны малюнак); на пяты-шосты такты танцоры па-дз-баскамі мяняюцца месцамі і прымаюць зыходнае становішча (крок па-дз-баск дастаткова

скаданы, яго вывучэнне патрабуе дадатковага часу таму гэты рух з поспехам можна замяніць на іншы — пераменны або дробны крок); на сёмы і восьмы такты выконваецца рух, які ўзмацняе першы удар па кавадле робіцца ўжо не кулаком, а галавой, пры гэтым корпус разка нахіляецца ўперад да калена правай нагі, якая адначасова падыхваецца да галавы, далей мелодыя і рух паўтараюцца.

Зрабіўшы часу, дзеці імітуюць дзяяння ў адпаведнасці з тэкстам забаўлянкі і разам з Сіўкай-варонкай апяняюцца ў Пастуха, каб накарміць яго «сырцамі». Дарослы пры сустрэчы з Пастухом звяртае ўвагу дзяцей на сумны настрой Пастуха і прапануе даведацца аб прычыне гэтага пасля чаго ад імя персанажу спявае песню «Я табун сьерагу». Пасля выказванняў дзяцей аб настроі твора, фарбак, якімі можна было б намалюваць пастушка, можна паспрабаваць знайсці спосабы палепшыць настрой новага сябра — кожны з дзяцей выказвае свае варыянты (накарміць, даць цёплае адзенне, дапамагчы адшукаць кывал і г. д.). Павесялелы Пастух прапануе дзецям ўспомніць гульнію «Воўк і авечкі» (з тэмы «Уводзіны ў фальклор»).

Мы прадстаўляем наступны варыянт гэтай традыцыйнай гульні, які некалькі адрозніваецца ад тых, што прапаноўваюцца ў літаратуры, і ў большай ступені накіраваны на вырашэнне задачы музычна-творчага развіцця дзяцей.

Выбіраюць Пастуха (аднаго чалавека ці некалькіх) і Воўка. Усе астатнія — авечкі. Пастух становіцца сярод авечак з квачгой у руках, а Воўк хваецца за дзверыма. Пастух спявае. Пасля спеваў ён адыходзіць убок і робіць выгляд, што спіць. Воўк кідаецца да авечак, хапае адну ці дзве з іх, і разам яны ўцякаюць за дзверы. Усклікнуўшыся, пастух крычыць: «Ага-гу! Воўк авечку панёс!» Усё паўтарнецца зноў да моманту, пакуль воўк не забяры ўсіх авечак. Пасля гэтага пастух ідзе шукаць авечак, пытаецца ў воўка: «Ці не блыну маіх авечак?» Воўк адказвае адмоўна. У гэты момант першыя з авечак пачынае шумець, але абавязкова так, каб гэты шум адлюстроўваў пэўныя з'явы прыроды або з'яўляўся гучапераймаем. Пастух пытаецца: «А што гэта ў цябе шуміць?» Воўк павінен адказаць, праявіўшы кемлівасць. Гульнія працягваецца, пакуль ёсць авечкі, якія ждаюць «пашумець». Апошняя з авечак спявае, пасля чаго ўсе разам авечкі ўцякаюць ад Воўка ў свой хляў Воўк спрабуе злавіць авечак, а Пастух — утрымаць яго.

На занятках 2 спявае забаўлянку «Сіўка-варонка» арганізуюцца наступным чынам: дарослы задае музычнае пытанне і спявае рэфрэн, а дзеці

рэчытатыўна адказвае на пытанне, пасля чаго рэфрэн зноў выконваецца дарослым. Выкарыстанне такой — рэчытатыўнай — манеры звязана з тым, што тэкставы рытм забаўлянкі не заўсёды супадае з рытмам першай фразы мелодыі, на якую будзе арыентавацца дзіця пры выкананні свайго тэксту. Але менавіта гэтая асаблівасць можа як перашкаджаць, так і стымуляваць дзіця да стварэння адпаведнага рытму тэксту варыянта мелодыі. У гэтай працы неабходна зыходзіць з уласных асаблівасцей дзіця, яго магчымасцей.

Пасля замацавання зафіксаванага ў творы тэксту прапануецца стварыць свае варыянты, якія могуць змяняць тэкст арыгінала як у дэталях (напрыклад, замяніць «сырцы ляпіцы» на «смятанку зрабіці» або «пастухоў карміці» на «дзетак карміці» і г. д.), так і больш значна (напрыклад, змяніць «косы кавачы» на «каня падкаваці» або «чобаты падкаваці» і г. д.). Гэтае заданне выконваецца пасля дадатковага паведамлення дарослага аб сутнасці магчымых зменаў і пры актыўнай яго дапамозе.

Далей арганізуюцца паўтарэнне танца «Каваль», пры гэтым кожны танцор можа выбраць, што ён будзе кавачы, і расказаць, дзе гэтая рэч спатрэбіцца.

Пасля выканання танца дарослы купляе ў кавалеў іх вырабы, плаціць за іх прызавымі фішкамі-шастакамі і расказае пра назву гэтай манеты. Потым дзецям прапануецца для лепшага ўспрымання прыпеўка да традыцыйнага танца «Шастак», у тэксце якой назва гэтай манеты зафіксавана. Прыпеўка можа выконвацца дзяўчынай. Пры паўторным выкананні дзеці імітуюць малацьбу, а потым развучваюць танец «Шастак». Яны ўтвараюць адзін або два кругі (адзін у адным). Дзеці рухаюцца пад музыку, якая гучыць пасквараючыся. Калі ў танцы ўтвораны два кругі, то яны рухаюцца ў супрацьлеглых напрамках. Гэты танец лепш выконваць пад вкампанімент дарослага. Можна арганізаваць успрымання яшчэ аднаго варыянта выканання «Шастак» — у аўтэнтычным гучанні скрыпкі, цымбал, гармоніка і бубна. Дзеці могуць быць падзелены на каманды, удзельнікі кожнай іх павінны з набору картак з выявамі розных музычных інструментаў выбраць тыя, якія гучаць на аўдыязапісу. Параможы, якія правільна выбралі карткі, ўзнагароджваюцца «шастакамі».

Працягваючы сюжэтную лінію, дарослы паведамляе, што «наша Дзяўчына» на свае «шастакі» купіла таўкач (невялікую цыліндрычную палку даўжынёй 20—30 см; прылады працы нахштат таўкача і сённы выкарыстоўваюцца ў хатняй гаспадарцы), а затым расказае пра яго прызначэнне.

Пасля гэтага пад спевы прыпеўкі «Таўкачыкі» дарослы імітуе працу з дапамогай двух уяўляемых таўкачыкаў. Пад паўторныя спевы тое самае выконваюць і дзеці.

Заняткі 3 пачынаюцца з выканання забаўлянкі «Сіўка-варонка». На гэты раз асноўны тэкст выконваецца дарослым без змен, а рэфрэн не толькі падпяваецца дзецьмі, але і выконвацца імі ансамблем, сольна па чарзе або на ксілафоне.

Пасля выканання задання дзеці зноў апяняюцца ў Кавалю, але на гэты раз прапануецца творчае заданне па мелодызацыі тэксту забаўлянкі «Коўкоў, кавалёк». Пасля калектыўнай дэкламацыі, у якой абавязкова неабходна інтанацыйна і мімічна адлюстравать змену настрою дарослы мелодызуе першыя два радкі ў мажоры, а дзіця — наступныя два радкі, імкнучыся выканаць іх з мінорным нахіленнем, у больш павольным тэмпе. Магчымы і адваротны варыянт — дзіця пачынае, дарослы працягвае.

Улічваючы тое, што Каваль вельмі стаміўся, дарослы прапануе дзецям самім падкаваць сапжох — выканаць танец «Каваль». Пасля Каваль хваліць дзяцей за працу і танец, але скардзіцца на тое, што ў яго скончыўся хлеб, ёсць толькі зярняты, з якіх можна хлеб слячы.

Каб дапамагчы Кавалю, дзеці клікаюць Дзяўчыну з таўкачыкамі, каб растаўкі зерне. На гэты раз мелодыя «Таўкачыкаў» можа гучаць на інструменце ў апрацоўцы, а дзеці выконваюць не толькі імітацыйныя, але і іншыя знаёмыя ім танцавальныя рухі. Апісанне харзаграфіі танца ёсць у літаратуры, дзе яно дастаткова разгорнутае і патрабуе спецыяльных заняткаў для вывучэння [4, с. 258]. Але сярод рухаў да танца ёсць такія, якія дзеці могуць паўтарыць пасля паказу дарослым: прытупы, павароты на 360°, прыстукі таўкачамі перад сабой, за спіной, над галавой і г. д. Пасля выканання танцавальнай імправізацыі дарослы паведамляе, што, нягледзячы на вельмі добрую працу і танец, усё зерне немагчыма растаўкі — патрэбны млын.

Дзеці апяняюцца ў Млынара, які распавядае ім аб сваёй працы (некаторыя звесткі аб млыне можна знайсці ў казцы «Два камяні», якую пажадана прачытаць дзецям у вольны час у групе) і прапануе намалоць мuku самім, выканаўшы танец «Млынок». У кампазіцыі могуць удзельнічаць пяць чалавек: чацвёрта выканаўцаў злучаюць у цэнтры правыя рукі і бягуць па крузе, робячы ўзмахі левымі рукамі над галавой (імітуючы лопасці ветрака), а пад іх злучанымі рукамі ваўчком круціцца пяты танцор («жорны»). Выбраць удзельнікаў (або толькі пятага танцора) можна з дапамогай лічылкі.

Заняткі 4 можна пачаць з музычнай загадкі: «Здагадайцеся, хто з нашых сяброў прыйшоў да нас сёння першым». Найгрыш на дудцы «Пастушок» вельмі выразна падказвае вобраз, які потым дапаўняецца ўспрыманнем ужо знаёмай песні «Я табун сцерагу», дзеці знаходзяць агульныя рысы твораў.

Каб Пастух, які «перамёрз, адубеў», меў магчымасць абагрэцца, дарослы прапануе яму патанцаваць і паскакаць разам з дзецьмі. Пад гучанне «Таўкачыкаў» у апрацоўцы выконваецца новы варыянт рухаў. На падлозе размяшчаюцца дзве лучыны або кіі («вялікія таўкачы») крыж-накрыж. Танец выконваецца сольна наступным чынам: не крапаючы лучын, танцор робіць розныя рухі (імправізацыйна або па дамоўленасці) у правым ніжнім вугле, потым пераскоквае ў левы верхні, пасля ў левы ніжні, затым у правы верхні, пасля зноў у тым жа парадку.

Затым дарослы просіць дзяцей згадаць яшчэ танцы, аб якіх яны даведаліся на занятках. Танец «Шастак» інструментуецца з дапамогай шумавых інструментаў (абавязкова адстукваецца метрычная аснова, некаторыя дзеці выконваюць рытмічны малюнак). Напрыканцы ўдзельнікамі гульні выконваецца танец «Млынок».

Заняткі 5 прысвячаюцца паўтарэнню і замацаванню матэрыялу праз серыю «загадак»: гучыць танцавальная мелодыя, дзеці павінны здагадацца, які да іх зайшоў персанаж, і выканаць яго заданні.

Знаёміць дашкольнікаў з прапанаваным матэрыялам можна ў разнастайных формах арганізацыі музычнага выхавання. Шырокія магчымасці ён дае пры падрыхтоўцы розных відаў музычных заняткаў — тэматычных, тыпавых (можа выкарыстоўвацца адзін з фальклорных твораў і 1—2 віды музычнай дзейнасці дзяцей), комплексных, падчас правядзення забаў і святаў. Але найбольш эфектыўнай формай можа стаць спецыяльна арганізаваны цыкл заняткаў (1 раз на тыдзень, у другой палове дня) або музычны гурток.

Вынікі праведзенага намі педагагічнага эксперыменту пацвярджаюць эфектыўнасць распрацаванай мадэлі фарміравання музычна-эстэтычнай культуры дзяцей старшага дашкольнага ўзросту сродкамі беларускага музычнага фальклору. Так, у эксперыментальнай групе выяўлены статыстычна значныя адрозненні (праз разлік крытэрыя Сьцюдэнта) паміж паказчыкамі сфарміраванасці кампанентаў музычна-эстэтычнай культуры старшых дашкольнікаў перад фарміруючымі ўздзеяннямі і пасля (9 паказчыкаў з 12, сярод якіх — паказчыкі рэпрадуктыўнага і прадуктыўнага музычнага мыслення, ведаў аб

жанрах і інструментах, інтарэсу, ладавага пачуцця як праваму музычнага слыху, часткова паказваючы асацыяцыйна-спягадлівасць на музыку (музычна-рытмічнага пачуцця). У той жа час такія адрозненні ў кантрольнай групе былі зафіксаваны толькі па чатырох паказчыках (пражэ асацыяцыйна-спягадлівасці, ладавага пачуцця, рэпрадуктыўнага мыслення, ведаў аб музычных інструментах).

Заклучэнне

Выяўленні магчымасцей музычнага фальклору ў фарміраванні кампанентаў музычна-эстэтычнай культуры асобы дашкольніка дазваляе разглядаць фальклор як эфектыўны сродак не толькі азнаёмлення з нацыянальнай культурай усюгуле, але і музычнага, і творчага развіцця дзяцей. У выніку гэтага магчыма пашырэнне выкарыстання фальклору ў практыцы музычнага выхавання ў да-

школьнай установе з улікам эфектыўнасці прапанаванай мадэлі фарміравання музычна-эстэтычнай культуры дзяцей старшага дашкольнага ўзросту сродкамі беларускага фальклору.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Андзіпроўч, В. М. Музыкальная скарбонка: дапаможнік для педагогаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне дашкольнай адукацыі / В. М. Андзіпроўч. — Мазыр, 2007.
2. Музыкальный фольклор Белоруссии [Звукозапись] / сост.: З. Можейко, И. Назина. — Л.: Всесоюзная студия грамзаписи «Мелодия», 1990. — 1-я гаммапластинка.
3. Хорошки: белорусский фольклорно-хореографический ансамбль [Звукозапись] / худ. рук. В. Павляк; муз. рук. С. Хащанский. — 1-я аудиокассета.
4. Беларускі дзяцні фальклор / скл. А. М. Аляхновіч, М. В. Ракноў, А. С. Федосік, У. Д. Каструмеў. — Мінск, 1994.

Словарь музыкальных терминов

- Ариозо** — небольшая ария, прилагательное «аризанный» относится к вокальному стилю более мелодически насыщеному, чем речитативе, но менее развёрнутому, чем ария.
- Арго** (арко) — буквально «смычок»: указание свѣгасца для исполнителей на струнных инструментах — играть смычком, а не палецкато.
- Арпеджио** — движение, в котором тона берутся не одновременно, а последовательно.
- Артикуляция** — способ подачи звука при игре на инструментах или пении, аналогично произношению в речевом общении.
- Assai** (ассай) — «очень»; например, *adagio assai* — очень медленно.

Чтобы сорвать эти одисменты, нужно либо сделать вещи настолько простые, чтобы их мог напеть всякий вождь, либо такое непонятное, чтобы только потому и нравилось, что ни один нормальный человек этого не понимает.

Музыка, даже в самых ужасных драматических положениях, должна всегда плясать слух, всегда оставаться музыкой.

Вольфганг Амадей Моцарт

Мелодия — единственная форма музыки без слов и музыка немых титма, а музыка и мелодия неразрывны.

Музыка не может мыслить, но она может воплощать мысль.

Искусство — это искусство, как только нашёл способ, как его принять, в его искусстве.

Вильгельм Рихард Вагнер

